

Foto: Anda van Riet

ERK-NIVEAU VAN LEERLINGEN ONDERGEWAARDEERD Uitkomsten van een internationaal ijkingsonderzoek

In een internationaal onderzoek is nagegaan hoe de prestaties van eindexamenleerlingen voor lees- en luistervaardigheid zich verhouden tot het ERK. De resultaten zijn verrassend en geven aan dat onze leerlingen veel beter presteren dan tot nu toe werd aangenomen.

ROB VERHEYEN, ALMA VAN TIL, JOS KEUNING & REMCO FESKENS

In 2001 publiceerde de Raad van Europa het Europees Referentiekader (ERK) voor moderne vreemde talen. Sinds de publicatie ervan is er onder het motto 'Is jouw B1 mijn B1?' veel discussie geweest over hoe de zogenaamde *can-do-statements* geïnterpreteerd moeten worden. Een beschrijving als 'Kan met voldoende begrip directe feitelijke teksten lezen over onderwerpen die betrekking hebben op zijn of haar interessegebied' is immers voor velerlei interpretatie vatbaar. Wat is 'voldoende begrip'? Hoe definieer je een 'interessegebied'? Samen met een grote groep internationale vakexperts heeft Cito onderzocht hoe we de prestaties van eindexamenleerlingen bij Engels, Frans en Duits kunnen duiden in termen van het ERK.

Het ERK werd door de Raad van Europa gepubliceerd met als doel om taalniveaus internationaal vergelijkbaar te maken. Vervolgens werd in allerlei landen bedacht hoe de verschillende niveaus geïnterpreteerd moesten worden. Zo ook in Nederland. Al snel kwamen we tot de conclusie dat C2, het hoogste vaardigheidsniveau, niet relevant was voor het schoolonderwijs, omdat we ervan uitgingen dat je een paar jaar in het doeltaalland moest leven of een academische studie moest doen om dit niveau te bereiken (Liemberg & Meijer, 2004). De Nederlandse opvatting over C2 had uiteraard ook gevolgen voor de niveaus daaronder: als C2 bijna perfectie betekent, moet het daaronder liggende niveau C1 ook al zeer hoog zijn enzovoort. Dit had tot gevolg dat de eisen voor de beheersing van alle ERK-niveaus relatief streng waren.

Om meer grip te krijgen op de ERK-niveaus heeft

een groep Nederlandse vakexperts in 2006 en 2007 geprobeerd om de centrale eindexamens en de kijk- en luistertoetsen voor Engels, Frans en Duits te koppelen aan het ERK (Cito, 2007; Noijons & Kuijper, 2006). Per toets is vastgelegd welke score minimaal behaald moest worden om een bepaald ERK-niveau aan te tonen. Deze grensscores zijn het uitgangspunt geweest bij het schrijven van de syllabi voor de centrale eindexamens. In de loop van de tijd kwamen er echter signalen dat de Nederlandse interpretatie van het ERK strenger was dan die in andere landen. Zo bleek uit een internationaal onderzoek dat een aanzienlijk deel van de leerlingen uit 3 havo/vwo en 4 vmbo al op niveau B2 zat voor lezen en luisteren Engels (Kordes & Gille, 2012), terwijl dat niveau volgens het koppelingsonderzoek eigenlijk pas van toepassing was op de beste havo- en vwo-leerlingen. Buitenlandse experts die informeel verzocht werd een oordeel te geven over een Nederlandse lees- of luistertoets, gaven vaak een beduidend hoger ERK-niveau aan dan dat waarop de koppelingsonderzoeken van 2006 en 2007 de toets geplaatst hadden.

Deze signalen waren aanleiding voor Levende Talen, CvTE, SLO en Cito om in een gezamenlijk advies over de implementatie van het ERK in het Nederlandse onderwijs aan te sturen op een hernieuwd koppelingsonderzoek, ditmaal met deelname van vakexperts uit heel Europa. Gezien het doel van het ERK om taalniveaus internationaal vergelijkbaar te maken, bestond er over de noodzaak van een hernieuwd koppelingsonderzoek brede consensus. Het ministerie van OCW heeft het advies dan ook overgenomen en Cito opdracht gegeven het koppelingsonderzoek uit te voeren. Een uitgebreid verslag van het koppelingsonderzoek is te vinden in Feskens, Keuning, Van Til en Verheyen (2014).

Internationaal koppelingsonderzoek

In september 2013 heeft in Scheveningen een internationale standaardbepalingsconferentie plaatsgevonden. Bij elk van de drie talen was een panel met 18 à 20 vakexperts betrokken. Bij het samenstellen van de expertpanels is gezorgd voor een evenwichtige verdeling qua land waarin men werkzaam is, beroep en moedertaal. Daarbij gold voor Duits en Frans dat minstens de helft van de deelnemers in een doeltaalland woonde en werkte, terwijl bij Engels een grote spreiding over de verschillende Europese regio's nagestreefd werd. Deze keuze kwam voort uit de overweging dat Engels internationaal vooral als tweede taal van belang is, terwijl het belang van Duits en Frans met name in de doeltaallanden ligt. Ongeveer een derde van de experts Engels was moedertaalspreker,

terwijl dat in de panels Duits en Frans voor twee derde gold.

Tijdens de conferentie zijn de centrale eindexamens en de kijk- en luistertoetsen voor vmbo-gt, havo en vwo Engels, Frans en Duits ter beoordeling aan de expertpanels voorgelegd. Wat Engels en Duits betreft, zijn bovendien de digitale eindexamens en de kijk- en luistertoetsen voor vmbo-bb en vmbo-kb beoordeeld. Ter voorbereiding op de conferentie zijn de Nederlandstalige instructies en opgaven in de examens en de kijk- en luistertoetsen naar de doeltalen vertaald. De materialen zijn vervolgens per taal zonder vermelding van het schooltype gebundeld en aan de vakexperts voor die taal toegezonden, met het verzoek een eerste inschatting te maken van het ERK-niveau dat gemeten wordt. De zending ging vergezeld van een instructie waarin bij elk eindexamen of kijk- en luistertoets op de bijzonderheden werd gewezen, zodat de deelnemers daar bij hun inschatting rekening mee konden houden. Het ging hierbij bijvoorbeeld om het eventuele effect van het naar de doeltaal vertalen van opgaven.

In Scheveningen werd per dag één eindexamen en één kijk- en luistertoets aan de vakexperts voorgelegd. De eerste stap in de beoordeling hield in dat de vakexperts het eens moesten worden over welk ERK-niveau het beste past bij de toets. In de vervolgstap werd de vakexperts verzocht een leerling in gedachten te nemen die net aan de minimumeisen van het gekozen ERK-niveau voldoet en op een scoreformulier aan te geven hoeveel opgaven die leerling naar verwachting goed zou beantwoorden. In de derde stap werden de scoreformulieren verwerkt en werd een overzicht van de beoordelingen aan het expertpanel gepresenteerd. Aan vakexperts werd gevraagd om hun beoordeling te beargumenteren. Vaak ontstonden levendige discussies rondom het abstractieniveau van de teksten, de omvang en complexiteit van de gebruikte woordenschat, de moeilijkheid van de vraagstelling in de opgave en de eventuele voorkennis. Nadat alle argumenten uitgewisseld waren, werd aan de vakexperts gevraagd hun uiteindelijke oordeel op het scoreformulier aan te geven. Op basis van deze beoordelingen is uitgerekend welke score minimaal vereist is om het gekozen ERK-niveau aan te tonen. Deze score noemen we de grensscore.

Na afloop van de conferentie is met behulp van statistische technieken geëvalueerd in hoeverre de uitkomsten betrouwbaar zijn. Hoe meer de experts het met elkaar eens zijn, des te overtuigender zijn immers de uitkomsten van een standaardbepaling. De mate van overeenstemming tussen vakexperts is uit te druk-

De inschatting van het relevante ERK-niveau van een toets door de experts lag in veel gevallen hoger dan de in Nederland gebruikelijke opvatting erover

ken in een score tussen 0 en 1. Een score tussen 0,61 en 0,80 wordt in de regel als 'voldoende' aangemerkt; een score boven 0,80 is als 'goed' te beschouwen. De overeenstemming lag bij alle beoordeelde eindexamens en kijk- en luistertoetsen rond de 0,90 of daarboven. Dit betekent dat er meer dan voldoende draagvlak was voor de grensscores en dat deze dus zonder meer op scholen gebruikt kunnen worden om de prestaties van leerlingen te duiden in ERK-termen.

ERK-niveau van eindexamenleerlingen

De inschatting van het relevante ERK-niveau van een toets door de experts lag in veel gevallen hoger dan de in Nederland gebruikelijke opvatting erover. Het vwo-exa-

men Engels bijvoorbeeld werd als een typische C1-toets gezien, terwijl volgens het eerdere koppelingsonderzoek met dit examen hooguit het B2-niveau aangetoond kon worden. In de cesuurbepaling hebben de experts vervolgens vastgelegd dat een score van 23 uit 36 mogelijke scorepunten (dus 64% van de maximale score) nodig is om het C1-niveau leesvaardigheid aan te tonen.

Omdat er voor alle kijk- en luistertoetsen (met uitzondering van vmbo-bb) en eindexamens afnamegegevens beschikbaar waren, kon in aanvulling op de standaardbepalingsconferentie in kaart gebracht worden welk ERK-niveau eindexamenleerlingen in Nederland halen. Tabel 1 bevat de resultaten. Daarin is onder andere af te lezen dat van de leerlingen die deelnamen

TAAL	SCHOOLTYPE	LEZEN			LUISTEREN		
		B1	B2	C1	B1	B2	C1
Duits	vmbo-bb	47			—*		
	vmbo-kb	72			55		
	vmbo-gt	79			86		
	havo		71			86	
	vwo			52			82
Engels	vmbo-bb	56			54		
	vmbo-kb	62			77		
	vmbo-gt		33			64	
	havo			34			31
	vwo			53			74
Frans	vmbo-gt	10			21		
	havo	57			72		
	vwo		61			90	

* geen afnamegegevens beschikbaar

Tabel 1. Percentage leerlingen met een bepaald ERK-niveau

Het vermoeden dat het ERK in Nederland strenger geïnterpreteerd werd dan in het buitenland is bevestigd

aan het vwo-examen Engels 53 procent de C1-cesuur van 23 scorepunten haalt of overtreft. In de tabel valt op dat leerlingen in veel gevallen wat beter zijn in luisteren dan in lezen.

Tot slot

In vergelijking met de koppingsonderzoeken van 2006 en 2007 ligt de vaardigheid waarover een leerling volgens de internationale vakexperts moet beschikken om een bepaald ERK-niveau aan te tonen, consistent lager. Vanuit internationaal oogpunt bevinden de Nederlandse toetsen zich dus op een hoger ERK-niveau dan in Nederland gedacht werd. Dit betekent dat de prestaties van leerlingen in Nederland volgens het nieuwe koppingsonderzoek met een hoger ERK-niveau worden gewaardeerd dan voorheen. Dit geldt voor alle drie de talen, beide vaardigheden en alle schooltypen. Zo haalt bij het schriftelijk examen vwo Frans 61 procent van de leerlingen B2 en bij de kijk- en luistertoets 90 procent, terwijl volgens de oude koppingsonderzoeken een niveau boven B1 slechts door een zeer kleine minderheid van de leerlingen aangetoond werd. Het vermoeden dat het ERK in Nederland strenger geïnterpreteerd werd dan in het buitenland is hiermee bevestigd.

Dit geldt echter alleen voor de receptieve vaardigheden. Een soortgelijk onderzoek naar het niveau van schrijfvaardigheid op havo en vwo heeft een minder rooskleurig beeld opgeleverd (Fasoglio, Beeker, De Jong, Keuning, & Van Til, 2014). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat een panel van internationale vakexperts – voor een groot deel dezelfde personen die ook deelgenomen hadden aan de conferentie in Scheveningen – van mening was dat het niveau van schrijfvaardigheid ver achterbleef bij de verwachting die op grond van de centrale examens en de kijk- en luistertoetsen was gewekt. Bij alle talen bedroeg het verschil tussen de prestaties voor lees- en luistervaardigheid enerzijds en schrijfvaardigheid anderzijds minstens één ERK-niveau en vaak zelfs meer, terwijl in de internationale optiek een vergelijkbaar niveau voor de receptieve en productieve vaardigheden normaal

geacht wordt. Zo kon van de vwo-leerlingen Duits slechts ongeveer een derde B2 voor schrijfvaardigheid aantonen, terwijl bij leesvaardigheid de helft C1 scoort en bij luistervaardigheid een grote meerderheid C1 of zelfs hoger.

Omdat de samenstelling van de expertpanels heterogeen en de beoordelaarsovereenstemming hoog was, ligt het voor de hand de resultaten van dit onderzoek als uitgangspunt te nemen voor verdere implementatie van het ERK in het Nederlandse talenonderwijs. De consequenties voor de lespraktijk vallen echter mee. De verwachtingen die aan de leerlingen gesteld worden blijven zoals ze waren – de cesuren zoals die door CvTE voor de centrale examens en Cito voor de kijk- en luistertoetsen worden vastgesteld, staan los van de ERK-cesuren. In de syllabi, in de handreikingen en in de ERK-indicatie in de scoringservice bij de kijk- en luistertoetsen worden de oude ERK-aanduidingen weliswaar door de nieuwe vervangen, maar er verandert niets aan de inhoud van de lesprogramma's of de moeilijkheid van de examens. Wel lijkt het tijd erover na te denken of het grote prestatieverschil tussen de receptieve vaardigheden lezen en luisteren enerzijds en de productieve vaardigheid schrijven anderzijds wenselijk is. ■

Rob Verheyen (toetsdeskundige), Alma van Til (toetsdeskundige), Jos Keuning (methodoloog) en Remco Feskens (methodoloog) werken bij Cito.

LITERATUUR

- Cito. (2007). *De koppeling van de Cito kijk- en luistertoetsen moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*. Arnhem: Auteur.
- Fasoglio, D., Beeker, A., De Jong, K., Keuning, J., & Van Til, A. (2014). *ERK-niveau schrijfvaardigheid Engels, Duits en Frans: Onderzoek naar het bereikte niveau aan het eind van havo en vwo*. Enschede: SLO.
- Feskens, R., Keuning, J., Van Til, A., & Verheyen, R. (2014). *Prestatiestandaarden voor het ERK in het eindexamenjaar: Een internationaal ijkingsonderzoek*. Arnhem: Cito.
- Kordes, J., & Gille, E. (2012). *Vaardigheden Engels en Duits van Nederlandse leerlingen in Europees perspectief: Resultaten ESLC-2011*. Arnhem: Cito.
- Liemberg, E., & Meijer, D. (2004). *Taalprofielen*. Enschede: NaB-MVT.
- Noijons, J., & Kuijper, H. (2006). *De koppeling van de centrale examens leesvaardigheid moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*. Arnhem: Cito.

Promotiecampagne voor Pools van start

Onlangs is een campagne van start gegaan ter ondersteuning van de Poolse taal in Nederland. Deze campagne, getiteld 'Gun je kind zijn moedertaal', wordt gecoördineerd door de Pools-Nederlandse Culturele Vereniging (PNKV) en ondersteund door de sectie Pools van Levende Talen. Het doel van de campagne is om ouders van Poolse afkomst te motiveren om hun kinderen Pools te leren en het bezoeken van de Poolse scholen te promoten. De actie is goedgekeurd door het Poolse ministerie van Buitenlandse Zaken, dat fondsen ter beschikking heeft gesteld voor het voeren van deze campagne in elf Europese landen.

Het succes van immigranten wordt in hoge mate bepaald door het niveau waarop zij de taal van het land waarin ze wonen beheersen. Dat lijkt voor iedereen een uitgemaakte zaak. Voor hen die de moeite nemen om de taal te leren en te investeren in een betere toekomst voor zichzelf, zijn er diverse mogelijkheden. Een cursus Nederlands is op vele plaatsen beschikbaar. Het uitgangspunt voor schoolkinderen is op dat gebied nog beter: zij leren de taal 'pijnlijk' en op goed niveau op school.

Dat wil zeggen: de Nederlandse taal. Vaak wordt daarbij het belang van het leren van de Poolse taal door deze kinderen onderschat. De argumenten: 'De kinderen spreken toch al Pools' en 'Waarom zouden wij hen in de war brengen, laat ze maar goed Nederlands leren'. In beide gevallen een foutieve aanname. Kinderen leren bijna net zo moeiteloos twee talen als één. En nog belangrijker: volgens taalkundigen geven tweetalige kinderen vaak blij van een groter inschattingsvermogen dan kinderen die maar één taal beheersen. Ze beschikken over een groter vermogen om met verschillende culturen om te gaan en zijn zich beter bewust van hun eigen identiteit en familiebanden. De kennis van de Poolse taal, de cultuur en de geschiedenis blijft bij kinderen die alleen in het Nederlands onderwijs krijgen, vaak hangen op het niveau waarmee zij in Nederland aankwamen, en zal mettertijd langzaam afnemen.

Meer informatie is te vinden op <www.appla.org>, de site van de Association for the Promotion of the Polish Language Abroad, die de campagne heeft voorbereid.

Betere lezers lezen sneller, maar snelle niet per se beter

Handig, als je snel de boodschap uit een tekst kunt halen. Om zo ver te komen zijn er jaren leesonderwijs nodig. Wat is de beste aanpak voor begrijpend lezen? Taalwetenschapper Linda de Leeuw van de Radboud Universiteit onderzocht hoe vaardigheden van de lezer, het leesproces en tekstbegrip op elkaar inwerken in groep 5 tot 8 van de basisschool. Met eyetrackers keek ze hoe kinderen werkelijk lezen.

Snelle lezers zijn niet per se goede lezers. Sterker nog: een hoge leessnelheid kan bij technisch zwak lezende kinderen contraproductief zijn voor het tekstbegrip. Maar ze kunnen teksten prima begrijpen als ze hun tempo aanpassen. De Leeuw analyseerde het leesproces en ontdekte dat de vaardigheden van leerlingen invloed hebben op het leesproces. Zo besteden goede lezers relatief meer tijd aan de kopjes. Echter, verschillen in leesprocessen leiden niet per definitie tot beter begrip.

De Leeuw: 'Het leesonderwijs is erg op snelheid gericht. Leestoetsen zoals de Eén- en Drie-Minuten Toetsen, maar ook AVI-toetsen meten het leesniveau en kijken daarbij vooral naar leessnelheid. Hiermee krijgen leerlingen het idee dat snel lezen belangrijk is. Mijn onderzoek laat zien dat dat maar ten dele klopt. Mijn advies is om pas op begrijpend lezen te gaan oefenen als kinderen de letters echt goed ontcijferen en ze losse woorden goed lezen. Als je die vaardigheid niet goed onder de knie hebt, kan je beter niet overstappen naar begrijpend lezen. Eerst moet de basis goed zijn. En train daarnaast op woordenschat, want mijn onderzoek laat zien dat deze vaardigheid een positief effect heeft op zowel leessnelheid als tekstbegrip.'

Om woordenschat te trainen heeft De Leeuw nog een tip: om nieuwe woorden uit een tekst te kunnen onthouden kunnen kinderen het beste gestimuleerd worden om actief verbanden tussen zinnen te leggen. Een woord blijft niet zo maar hangen. 'Als kinderen te veel op zinsniveau blijven focussen, bijvoorbeeld door het invullen van gaten in zinnen, wordt de woordenschat niet groter.' RU

